

BIBLIOTEKSKATALOGER - SAMSÖKNING OCH SAMVERKAN

Bibliotek24.se och MetaLib/SFX

Projektet Bibliotek24 <http://www.bibliotek24.org/> har nu pågått i tre år och mycket har hunnit hända under den tiden när det gäller bibliotekskataloger och bibliotekssamverkan.

När de båda tidigare biblioteksprojekten BiN <http://www.ylb.se/bin/> (i norra Sverige) och SIM <http://www.folkbiblioteken.se/sim/sim.htm> (i söder) avslutades och man tog del av varandras arbete och resultat, så kunde man se flera gemensamma nämnare, bl.a. samsökning av bibliotekskataloger. Samsökning av nätbaserade tjänster kom sedan att bli en viktig hörnsten i Bibliotek24-projektet.

SIM-projektet omfattade bl.a. en sökportal ”Sesim”, byggd på produkten MetaLib/SFX. Via kommunikationsstandarden z39.50 kan man kontakta databaser och erhålla svar från dessa. Med hjälp av MetaLib skapas en länk till en katalogpost i en vald bibliotekskatalog och en beställningsfunktion kan kopplas på via SFX.

BiN-projektets samsökningsfunktion byggde på en enklare, billigare och mindre stabil teknik framtagen av Länsbiblioteket Västernorrland och två personer från Mittuniversitetets bibliotek i Sundsvall.

Sökformuläret genererar genom skript sökfrågor som skickas till de valda bibliotekens webbOPAC:ar och returnerar svar med länk till katalogposter. För beställningar skapades separata formulär, där låntagarna själva fick fylla i uppgifterna. En svaghet med denna samsökningsfunktion är att uppdateringar av biblioteksdatasystemen oftast leder till att skripten också måste uppdateras.

Fördelarna med MetaLib/SFX är flera, förutom att den inte kräver dessa ”uppdateringar”. MetaLib kan användas för att samsöka bibliotekskataloger, andra typer av databaser samt fria nättjänster/webbplatser. MetaLib/SFX har ett stort företag i ryggen som utvecklar produkten och garanterar dess funktionalitet. MetaLib/SFX används över hela världen och i Sverige av både Libris (för ett flertal forskningsbibliotek) och EiRA (en gemensam plattform för medicinsk information och kunskap för landstingen), det finns alltså ett nätverk av ett flertal användare. MetaLib/SFX ger möjlighet till personifierade tjänster efter registrering och inloggning.

Nackdelen är förstås kostnaderna. Årliga licenskostnader gör MetaLib/SFX mycket dyrt i drift. Å andra sidan kan de svenska biblioteken genom samverkan fördela kostnaderna på allt fler parter.

En kostnad som visat sig utgöra en tröskel för deltagande är att de flesta folkbiblioteks biblioteksdatasystem visserligen har en klient z39.50 som gör det möjligt för dem att söka i andra kataloger/baser, medan man saknar den z39.50-server (eller liknande) som gör det möjligt för andra att söka i deras egen bibliotekskatalog. Tilläggskostnader för en sådan server har avskräckt många bibliotek i Bibliotek24-projektet. Det har även på vissa håll varit komplikationer med brandväggar m.m.

Bibliotekskatalogernas utveckling

De flesta svenska folkbibliotek använder sig av något av de svenska biblioteksdatasystemen BOOK-IT och Libra. Micromarc finns på några kommunbibliotek, företrädesvis mindre sådana, medan stora system som Millennium Innovative finns representerade i Malmö och Göteborg, samt Aleph genom Sambiblioteket i Härnösand. De stora utländska systemen används i övrigt främst på forskningsbibliotek. Dessa system anpassas och utvecklas lokalt av ansvariga på biblioteken i samarbete med egna IT-avdelningar, medan ansvaret för de svenska folkbibliotekens system i mångt och mycket legat hos leverantören.

Missnöjet med både BOOK-IT och Libra har varit stort hos många folkbibliotek. Man har tyckt att de krav och önskemål man fört fram inte fått gehör. Man känner sig även "låst" till sin leverantör. Att byta system skulle kosta stora summor.

De senaste åren har fokus legat på en integration av biblioteksdatasystemet och den egna webbplatsen. Webb2.0-filosofin och önskemål om ökade möjligheter till interaktivitet och låntagarinflytande har skapat nya krav på webbplatser och databaser. Dessutom är man inte längre beredd att vänta på långsamma produktutvecklingar utan önskar snabba ändringar, flexibla lösningar samt open source-lösningar.

Förklarligt nog är det de mer resursstarka stadsbiblioteken som gått i bräschen för utvecklandet av nya webbplatser i de flesta fall, t.ex. Stockholms stadsbibliotek. Genom projektsatsning och samverkan har Umeåregionens webbplats "minabibliotek.se" <http://www.minabibliotek.se/> skapats.

Företaget Teknikhuset har med sin produkt CS Library satt press på andra aktörer att ta fram bibliotekswebbplatser med "2.0-karaktär". CS Library ligger "ovanpå" det befintliga biblioteksdatasystemet. Axiell har lanserat sin motsvarighet Axiell Arena för BOOK-IT, Libra.se och FreeLib (för skolan).

Kritiken mot biblioteksdatasystemen har därmed inte upphört, de finns ju kvar med sina brister bakom olika "skal". Dessutom vill biblioteken som sagts frigöra sig från det beroende av enskilda leverantörer som man upplever att man har idag. Biblioteken önskar mer open source-baserade lösningar och bibliotekens filosofi sammanfaller med den utveckling mot att öppna upp system och dela med sig av innehåll som präglar nätet och användarna idag. Nyfikenheten på open source biblioteksdatasystem som Evergreen och Koha ökar och helt säkert kommer vi att få se svenska bibliotek som testar detta framöver.

Bibliotekssamverkan idag och framöver

Parallellt med framtagandet av samsökningslösningar och integrering av webbplats och bibliotekskatalog pågår en process med interkommunala och regionala sammanslagningar av biblioteksdatasystem och/eller webbplatser.

Umeåregionens bibliotekssamverkan med gemensamt biblioteksdatasystem, lånekort, webbplats m.m., har nämnts ovan. Åtta kommunbibliotek i Västerbottens inland (V8) har valt

att gå samma väg. Flertalet kommuner i Gävleborg delar biblioteksdatasystem inom ”HelGe-biblioteken”. Detsamma gäller för fyra kommunbibliotek i norra Bohuslän.

I Östergötland, Norrbotten och Värmland har man satsat på gemensamma regionala webbportaler. Flera exempel på båda slagen av samverkan finns.

Denna trend lär fortsätta.

Man får förstås fråga sig vilken ”nivå” som passar brukaren bäst. Umeåregionen är en funktionell region där väldigt många människor rör sig dagligen över kommungränserna på samma vis som t.ex. i Stockholms-, Göteborg- och Malmöregionerna.

De små kommunerna i Västerbottens och Norrbottens inland och t.ex. i norra Bohuslän kan erbjuda sina låntagare bättre service om de arbetar ihop.

Östgotabibliotek.se <http://www.ostgotabibliotek.se> samlar de ingående bibliotekens resurser för att på en gemensam plattform väcka läslust i länet och puffa för nya medier och tjänster. Bibliotek24.se <http://www.bibliotek24.se> syftar till att ge en jämlik informationsförsörjning för alla, oberoende av kommunernas varierande biblioteksresurser.

Regioner och län slås samman, gränser ändras. Min tro är att vi successivt närmar oss den nationella nivån i många biblioteksfrågor som rör folkbiblioteken. Om Kungliga biblioteket får ett ansvar även för folkbiblioteksområdet, när folkbibliotekens katalogposter finns i Libris, om det sker en samordning av databasabonnemang, då närmar vi oss ett nationellt folkbibliotekssystem.

Redan idag tycker många att det borde finnas ett nationellt bibliotekskort (om det ö.h.t. behövs ett särskilt sådant) och många önskar en fjärrlånetjänst liknande bibliotek.dk

<http://bibliotek.dk/>. Tjänster som Bibliotek24.se kan jämna ut olikheterna i fråga om tillgång till betaltjänster via nätet och utredningar om Libris som lokalt system eller lokal webbkatalog väcker tillsammans med open source-satsningar tankar kring vilka biblioteksdatasystem vi kommer att ha framöver.

Steget till en nationell folkbiblioteks-webbplats känns inte långt borta trots att tidigare försök inte fallit så väl ut.

Det lokala biblioteket och den lokala bibliotekswebben har alls inte spelat ut sin roll i och med detta, tvärtom! Det finns ett stort behov av möjligheter att anpassa utbud och information efter lokala förhållanden. Verksamheter och händelser på det egna biblioteket skall lyftas fram. En personlig kontaktyta är viktig. Invånare i närområdet är välkomna att vara delaktiga, att komma med synpunkter och tips, att känna samhörighet med ”sina” bibliotek.

Kanske får vi en nationell nivå och en lokal nivå för biblioteksinformation och brukarmedverkan, där ”innehåll från de båda nivåerna” kan användas fritt.

Vart biblioteksdatasystemen tar vägen blir mindre intressant. De är endast ett sätt att hålla ordning på medier och låntagare, något som självklart skall fungera smidigt, begripligt, felfritt och lätt integrerat med andra lösningar.

Per-Erik Wik

2 november 2009